

# Toimenpideohjelma saamen kielen elvyttämiseksi dl 31.8.2012

## 1. Lausunnonantajan tiedot

Vastaajien määrä: 1

### Organisaatio

- Oulun yliopisto

### Yhteyshenkilö

- Hallintopäällikkö Markku Mäki vuoti

### Sähköpostiosoite

- markku.makivuoti@oulou.fi

## 2. Pidätkö ehdotettuja tavoitteita riittävinä ja tarkoituksenmukaisina saamen kielen elvyttämisen kannalta? (max. 4 000 merkkiä)

Vastaajien määrä: 1

- Oulun yliopisto pitää valittuja painopistealueita onnistuneina. Työryhmä on myös ottanut huomioon sen, että jo lähes 70 prosenttia saamelaisista asuu saamelaisalueen ulkopuolella ja esittää sen pohjalta, että valitut toimenpiteet tulisi pääsääntöisesti toteuttaa koko maassa.

Onnistunut kielenelvytys edellyttää, että

- 1) kielen välittyminen tuleville sukupolville varmistetaan
- 2) kielen käyttöä laajennetaan uusiin domeeneihin eli kielenkäyttöaloihin
- 3) kielen käyttöä vahvistetaan perinteisissä domeeneissa.

Kielen välittyminen tuleville sukupolville on välttämätön ehto sille, että muilla elvytystoimilla voidaan saavuttaa pitkäkestoisia tuloksia. Ongelmallista on, ettei työryhmä ole selkeästi priorisoinut toimenpide-ehdotuksia.

Vaikka kaikki esitetyt toimenpiteet ovat tärkeitä saamen kielten elvytykselle, tulee kärkihankkeiksi nostaa sellaisia toimia, jotka suoraan tukevat saamen kielten välittymistä tuleville sukupolville. Tukea tarvitsevat niin saamenkieliset kuin kielensä menettäneet, jotka haluavat kääntää kielenvaihdon suunnan.

Kielenelvytyksen toimenpide-ehdotukset eivät myöskään tule onnistumaan, ellei päävastuu kielenelvytyksestä ja elvytystoimien toteuttamisesta kuulu julkisille tahoille (ks. Olthuis, Kivelä ja Skutnabb-Kangas (painossa): Revitalize Indigenous languages! How to recreate a lost working-age generation. Bristol: Multilingual Matters). Käytännön kielenelvytystoimille tulee osoittaa selkeät vastuutahot, jotka huolehtivat toimenpiteistä ja ohjaavat niiden toteuttamista. Vastuuta kielenelvytyksestä ei tule säilyttää kolmannelle sektorille vapaaehtoistyönä tehtäväksi. Esimerkiksi Anarâškielâ servi ry, on elvyttänyt onnistuneesti inarinsaamen kieltä, mutta sielläkään ei ole kielenelvytysvirkoja eikä näin ollen henkilöresurssejakaan laajamittaiseen kielenelvytystyöhön.

### 3. Näkemyksenne varhaiskasvatusta ja kielipesätoimintaa koskevista toimenpide-ehdotuksista (ehdotukset 1-2) (max. 3 000 merkkiä)

Vastaajien määrä: 1

- Kielipesä olisi määriteltävä päivähoitolaissa omaksi päivähoitomuodokseen, ja oikeus kielipesäpaikkaan saatettava näin subjektiivisen oikeuden piiriin. Näin varmistetaan kiellensä menettäneiden saamelaiden lasten mahdollisuus kielen omaksumiseen. Aiheesta ks. Aikio, Lainsäädäntö estää saamea kukoistamasta (Helsingin Sanomat, Vieraskynä, 7.6.2012.)

### 4. Näkemyksenne saamen kielen opetusta koskevista toimenpide-ehdotuksista (ehdotukset 3-11) (max. 8 000 merkkiä)

Vastaajien määrä: 1

- Saamen kielen opetuksen lisäksi on äärimmäisen tärkeää kehittää myös saamenkielistä opetusta muissa oppiaineissa sekä saamelaisalueella sekä saamelaisalueen ulkopuolella. Tasapainoisen kaksikielisyyden kehittymiseen ja kielen siirtymiseen sukupolvelta toiselle ei riitä vain muutama viikkotunti saamen kielen opetusta peruskoulussa. Lisäksi siirtyminen saamenkielisestä päivähoitolaan suomenkieliseen kouluun ei edistä sen paremmin lapsen saamen kuin suomen kielenkään kehitystä.

Kaksikieliseksi kasvamiseen optimaalisen ympäristön tarjoaa saamenkielinen koulu, jossa ainoastaan suomen kielen opetus järjestetään suomeksi. Paikkakunnilla, joissa tämä ei ole esimerkiksi opettajapulasta vuoksi ole mahdollista, on pyrittävä järjestämään saamenkielistä opetusta osassa oppiaineita – mahdollisuuksien mukaan eri saamen kielillä. Erityisen tärkeää tämä on saamelaisalueen ulkopuolella, jossa kielenkäyttöympäristöt muuten ovat rajallisia.

### 5. Näkemyksenne saamen kieltä osaavan pätevän varhaiskasvatus- ja opetushenkilöstön määrän lisäämistä koskevista toimenpide-ehdotuksista (ehdotukset 12-14) (max. 4 000 merkkiä)

Vastaajien määrä: 1

- Työryhmä esittää saamenkielisen opetushenkilöstön pätevyystarpeen käynnistämistä vuoden 2013 alusta. Koulutusta ei kuitenkaan voida suunnitella näin lyhyessä ajassa. Ennen koulutuksen aloittamista täytyy selvittää, millaisia opintoja tulisi järjestää ja kuka kantaa päävastuun koulutuksesta.

Oulun yliopiston Giellagas-instituutti ja Lapin yliopisto ovat tehneet selvityksiä koulutustarpeista vuosina 2010–2012. Selvitykset osoittavat, että yhtä yleistä pätevyystarvetta ei voida laatia, koska koulutustarpeet ovat heterogeenisiä ja yksilöllisiä. Sen sijaan pätevyystarvetta tulee räätälöidä henkilökohtaisen opintosuunnitelman (HOPS) perusteella ja mahdolliset opiskelijat tulisi sitouttaa opintoihin mm. auttamalla järjestämään rahoitus opintojen ajaksi.

Lapin yliopiston ja Saamelaisalueen koulutuskeskuksen ja Oulun yliopiston Giellagas-instituutin ESR-projektina toteuttama Davvi Monitieteen yliopistollinen koulutushanke (2010 - 2013) voi olla pätevyystarvetta toteuttavan mallina. Davvi on osoittautunut hyväksi virtuaalikoulutukseksi, jonka avulla tavoitetaan monia opiskelijoita saamelaisalueen lisäksi myös muualta maasta.

Davvi-hankkeen kotisivut:

[http://www.ulapland.fi/Suomeksi/Yksikot/Avoin\\_yliopisto/Opetustarjonta\\_ja\\_aikataulut/DAVVI.iw3](http://www.ulapland.fi/Suomeksi/Yksikot/Avoin_yliopisto/Opetustarjonta_ja_aikataulut/DAVVI.iw3)

Pätevyystarvetta voidaan aloittaa syksyllä 2013, jos ohjelman rahoitus järjestyy. Luontevat toteuttajat ohjelmalle ovat Oulun yliopisto, Lapin yliopisto, Saamelaisalueen koulutuskeskus ja Norjan Kautokeinosissa sijaitsevan Saamelaisen korkeakoulun kanssa, joka on kouluttanut saamenkielisiä lastentarhoja ja luokanopettajia jo vuodesta 1989.

On kuitenkin huomioitava, että useissa saamelaisyhteisöissä kielenvaihto on edennyt niin pitkälle, ettei työikäistä ja nuorta opiskelijaikäistä kielenpuhujasukupolvea ole. Tällöin työryhmän ehdotus 13 on erityisen kannatettava. Täydennyskoulutuksen kautta saamen kieltä vieraana kielenä puhuvista saadaan kielsiirtäjiä ja uusia kielitoimijoita. Giellagas-instituutti on käynnistänyt inarinsaamen täydennyskoulutuksen vuosina 2009–2012. Olthuis, Kivelä ja Skutnabb-Kangas (tulossa) toteavat, että menetelmä on ollut toimiva ja kielen käyttöalat ovat lisääntyneet: kielipesien määrää ja kouluopetusta on voitu lisätä, nuorisotoiminta on käynnistetty, lapsille on järjestetty päiväkodin ja koulun ulkopuolista harrastustoimintaa, vanhemmat ovat osallistuneet saamen kielen kursseille, yhteisiä kielenpuhujien iltoja on pystytty toteuttamaan, jne. Inarinsaamen kielen uhanalaisuusaste on laskenut: siinä, missä ennen täydennyskoulutusohjelmaa kielen uhanalaisuusaste oli erittäin uhanalainen, nyttemmin kieli on siirtymässä uhanalaiseksi UNESCO:n luokittelun mukaan.

## 6. Näkemyksenne koltansaamen kieltä ja -kulttuuria elvyttäviä erityistoimenpiteitä koskevista ehdotuksista (ehdotukset 15-17) (max. 4 000 merkkiä)

Vastaajien määrä: 1

- Giellagas-instituutti on perustanut Saamelaisen kulttuuriarkiston, jossa myös koltansaamen kielen tallenteet on luetteloitu arkistotietokantaan. Oulun yliopistossa koltansaamenkielistä aineistoa käytetään lähinnä opetuksessa kielennäytteinä, mutta varsinainen tutkimus on toistaiseksi vähäisempää. Jotta koltankielen akateeminen tutkimus saataisiin Oulun yliopistossa samalle tasolle kuin pohjoissaamen ja inarinsaamen tutkimus, tulisi Giellagas-instituuttiin perustaa koltansaamen yliopistolehtorin toimi. Tänä edellyttää kuitenkin yliopiston ulkopuolista lisärahoitusta Saamelaisalueen koulutuskeskus on aloittanut koltansaamen kielen opetuksen syksyllä 2012. On mahdollista, että nämä opiskelijat haluavat jatkaa koltansaamen opintoja yliopistotasolla.

On syytä huomata, että toimenpide-ehdotukset 15-17 eivät sisällä sellaisia konkreettisia toimia, jotka voisivat edesauttaa koltansaamen kielen välittymistä tuleville sukupolville. Koltansaame ei enää välity äidinkielenä lapsille kodeissa, ja ensisijaisesti aikuisille suunnattujen kieli- ja kulttuuripalvelujen parantaminen ei tätä kehitystä voi muuttaa. Koltansaamen tutkija Timothy Feist toteaa väitöskirjassaan *A Grammar of Skolt Saami* (2010: 26): "Despite increased cultural identity and renewed efforts to elevate the status of the language, the reality is that the language is not being transmitted in any meaningful way to the younger generations." Mikäli koltansaamea ei saada jälleen välittymään lapsille, muut elvytystoimet eivät voi enää estää kieltä katoamasta.

Koltansaamen elvyttäminen edellyttää sellaisia radikaaleja toimenpiteitä, joita inarinsaamen elvyttämiseksi on aloitettu: mm. kielipesätoiminnan ja koltansaamenkielisen kouluopetuksen laajentamista ja vakiinnuttamista, aikuisille suunnatta koltansaamen koulutusta, ja lukuisien uusien kielenkäyttöympäristöjen rakentamista.

## 7. Näkemyksenne viranomaisten ja julkisyhteisöjen saamen kielen käytön lisäämistä koskevasta toimenpide-ehdotuksesta (ehdotus 18) (max. 3 000 merkkiä)

Ei vastauksia.

8. Näkemyksenne saamenkielisiä radio-, tv- ja internet-sisältöjen lisäämistä koskevista toimenpide-ehdotuksista (ehdotukset 19-20) (max. 4 000 merkkiä)

Ei vastauksia.

9. Näkemyksenne saamen kielen huoltoa, tallentamista ja tutkimusta koskevasta toimenpide-ehdotuksesta (ehdotus 21) (max. 3 000 merkkiä)

Vastaajien määrä: 1

- Saamen kielen erikoistutkijan virat on siirretty Kotimaisten kielten keskuksesta Oulun yliopistoon. Saamen kielen lautakunta on Kotimaisten kielten keskuksen alaisuudessa edelleen, vaikka keskuksella ei ole saamen kielen henkilöstöä. Saamelaiskäräjillä on Saamen kielineuvosto ja käräjät nimittää myös jäsenet Pohjoismaiseen saamen kielilautakuntaan. On epäselvää mille taholle nykyisin kuuluu vastuu saamen kielten huollosta Suomessa. Tulee mahdollisimman pian selvittää Kotuksen, Oulun yliopiston ja Saamelaiskäräjien työnjako. Saamen kielten huoltoon on myös osoitettava riittävät resurssit, ja on otettava huomioon, että elvytystoimien tuottaessa tulosta kielenhuollon kysyntä lisääntyy.

10. Näkemyksenne saamelaistaiteen ja -kulttuurin tuen sekä järjestöjen kielityön vahvistamista koskevista toimenpide-ehdotuksista (ehdotukset 22-23) (max. 4 000 merkkiä)

Ei vastauksia.

11. Näkemyksenne työryhmän esittämistä muista toimenpide-ehdotuksista (ehdotukset 24-30) (max. 8 000 merkkiä)

Ei vastauksia.

12. Muuta lausuttavaa työryhmän ehdotuksesta (max 4 000 merkkiä)

Ei vastauksia.